

Marcin Rojek

Wprowadzenie

Na część II, zatytułowaną *Współczesne konteksty filozofii wychowania*, składają się prace, które łączy to, że ich tematyka koncentruje się wokół wybranych, a zarazem niezwykle interesujących współczesnych problemów i zagadnień filozofii wychowania. Prace tu zawarte wskazują też na ważne i perspektywiczne kierunki poszukiwań badawczych filozofów wychowania z Polski i innych państw Europy Środkowowschodniej.

Różnorodność podjętych w tych tekstach tematów i problemów oraz konkluzje formułowane przez autorów, wyraźnie ukazują, że filozofia wychowania jest współcześnie interdyscyplinarną dziedziną, łączącą w sobie refleksję filozoficzną i pedagogiczną, ale uwzględniającą także dorobek innych nauk, takich jak socjologia, psychologia i politologia. W tym sensie jest filozofia wychowania obszarem pełnym inspiracji dla pedagogów i umożliwia podejmowanie problemów nierozwiązywalnych na gruncie jednej tylko dyscypliny – pedagogiki albo filozofii. Trudno współcześnie wyobrazić sobie rozwój pedagogiki jako nauki bez odwoływania się do filozofii wychowania.

W artykule *Paradygmaty w rozwoju europejskiego myślenia pedagogicznego*, autorstwa Blanki Kudláčovej, zaprezentowane są etapy, w jakich rozwijała się ogólnoeuropejska refleksja na temat wychowania i kształcenia. Autorka, w ujęciu diachronicznym, poczynając od antyku, a na współczesności kończąc, wyróżniła etapy uniwersalizacji wychowania i kształcenia, pluralizmu, laicyzacji, instytucjonalizacji i ekonomizacji. Jest to niezwykle cenne opracowanie, zawierające nowe spojrzenie na problem rozwoju szeroko rozumianej myśli pedagogicznej w Europie.

Z kolei Natalia Losyeva w artykule *Rozwój idei samorealizacji osobowości na przykładzie twórczości naukowej ukraińskich pedagogów z okresu XIX i XX wieku*, dokonała przeglądu i analizy refleksji filozoficznej zjawiska samorealizacji człowieka. Autorka przywołała – bliżej w Polsce nieznaną, a niezwykle interesującą i oryginalną – poglądy wielu ukraińskich filozofów na temat samorealizacji, poczynając od czasów Rusi Kijowskiej aż po współczesność, a następnie sformułowała konkluzję, że samorealizacja jest podstawową potrzebą człowieka i na przestrzeni wieków XIX i XX stała się kwestią bardziej pedagogiczną niż filozoficzną.

W trzecim z prezentowanych tu artykułów – *Filozofia wychowania oczami filozofa. Próba określenia pojęcia*, Stanisław Gałkowski zwrócił uwagę na problematyczność jednoznacznego określenia pojęcia „filozofia wychowania” oraz

na komplikacje z tego wynikające. Zdaniem autora filozofia wychowania jest „obszarem pogranicza” i umożliwiła przedstawicielom różnych dyscyplin i subdyscyplin naukowych spojrzeć na ten sam problem z różnych perspektyw. Sytuacja taka, z wielu powodów korzystna, utrudnia jednak wypracowanie jednej perspektywy widzenia problemu i osiągnięcie konsensusu. W konkluzji wywodu, autor postawił tezę, że filozofia wychowania jest filozofią praktyczną, to znaczy taką, która wyznacza zasady ludzkiego postępowania, ale dokonuje też refleksji nad tym, jak te zasady wprowadzić w życie.

Czwarty artykuł, zatytułowany *Uprzedmiotowanie i marchandyzacja relacji społecznych – uwagi pedagoga społecznego na marginesie lektur*, autorstwa Ewy Marynowicz-Hetki, dotyczy problemu uprzedmiotowienia i dehumanizacji stosunków międzyludzkich. Problem ten został podjęty na gruncie pedagogiki społecznej. Autorka, zainspirowana pracami Allana Caillé’a, Philippe’a Chamaila i Josepha Gabela, zaprezentowała społeczno-pedagogiczny punkt widzenia na relacje społeczne, a następnie dokonała ich współczesnej charakterystyki. Uprzedmiotowanie i dehumanizacja dotyczą nie tylko indywidualnych relacji, ale także stosunków społecznych w sferze publicznej i polegają m. in. na odnajdowaniu we wszystkim opłacalności rynkowej i wartości cenowej. Dlatego konieczne jest działanie podmiotów nasycone nieodpłatnym i dobrowolnym daniem/darem, będące alternatywą dla racjonalności rynkowej.

Jarosław Gara, autor kolejnego artykułu pt. *Epistemologiczne przesłanki ejdetycznej filozofii wychowania na Husserlowskiej drodze powrotu „do rzeczy samych”*, dokonał rekonstrukcji i rozwinięcia idei wyrażonej przez Edmunda Husserla w postulacie „powrotu do rzeczy samych”. Jarosław Gara wyodrębnił trzy obszary (horyzonty) problemowe (fenomenologiczna intuicja tego, co ogólne i tego, co możliwe; czyste jakości idealnych i kategoryalnych form powiązań; poznanie i jego racje), a następnie podjął próbę wyodrębnienia pryncypiów ejdetycznej filozofii wychowania.

W pracy *Obecność i ślad pedagoga jako fenomeny wychowania* Anna Walczak ujęła wychowanie jako kategorię ontologiczno-egzystencjalną. Zaprezentowała fenomen „obecności” i „śladu” jako obecności tego, co nieobecne. W konkluzji autorka formułuje wniosek, że wychowanie „to bycie obecnym o charakterze lokacyjnym i zarazem partycypacyjnym, gdzie pierwsze z nich oznacza usytuowanie pedagoga w czasoprzestrzeni wychowania jako wspólnego doświadczenia osobowego, a drugie [...] wskazuje na branie udziału w tak rozumianym wychowaniu”.

Natomiast *Koncepcja filozofa-artysty jako odpowiedź na kryzys postmodernistycznego pedagoga*, to artykuł autorstwa Ewy Jakimowskiej. Postawiła ona na wstępie tezę, że postmodernistyczna filozofia podważa wartość wychowawczej misji pedagogów i transmisji wiedzy. Odrzuciła też tradycyjne poglądy dotyczące możliwości osiągnięcia obiektywizmu w nauce i związku między wiedzą i prawdą. Odpowiedzią na to może być – zdaniem autorki – postawa filozofa-artysty. Postawa taka, to nieustanne poruszanie się po dwóch poziomach: rzeczywistości społecznej

i rzeczywistości indywidualnej, z zachowaniem postawy krytycznej. Taką postawę, określoną przez autorkę jako „krytyka” i „krytyka krytyki”, charakteryzuje m. in. „prywatna walka z dogmatami” i wszelkimi „wyobrażeniami prawdy”.

Na nierozzerwalny związek filozofii z pedagogiką i korzyści z tego wynikające wskazał Marcin Rojek w artykule *Uczenie się w przestrzeni życia w świetle filozofii racjowitalizmu. Ku pedagogicznej konceptualizacji życia*. Autor zauważa, że na gruncie pedagogiki niemożliwe jest formalne mówienie o życiu. W celu nadania znaczenia pedagogicznemu określeniu „uczenie się w przestrzeni życia” lub „uczenie się z życia” (z ang. *learning from live*) trzeba dokonać syntezy pedagogicznej wiedzy o uczeniu się z filozoficzną refleksją nad życiem. Autor zbudował swój wywód na temat uczenia się w przestrzeni życia na filozoficznej koncepcji racjowitalizmu, którego głównymi przedstawicielami są José Ortega y Gasset i Julián Marias.

Pracy, jako jednemu z wymiarów życia, poświęcony jest z kolei artykuł Andrzeja Sztylki *Praca jako działalność humano-pragmatyczna czynnikiem samorealizacji ludzi*. Zdaniem autora praca może być tożsama z rozwojem człowieka i jest wtedy „całokształtem działalności [...] w zakresie autokreacji i samopotwierdzania, w zakresie tworzenia ładu społecznego i wartości przyrody, cywilizacji i kultury”. Tak rozumiana praca jest czynnikiem wspierającym i urzeczywistniającym inne humanistyczne wartości.

Osobne miejsce wśród prac zamieszczonych w części II niniejszego opracowania zajmuje artykuł Marzanny Kielar zatytułowany *Integralny Pluralizm Metodologiczny – nowe podejście w badaniach edukacyjnych*. Autorka omówiła w nim teorię integralną, której twórcą jest współczesny amerykański psycholog i filozof Ken Wilber. Teoria ta uznaje podstawowe założenia węższych podejść badawczych, ale tworzy ich syntezę wyższego rzędu. Jako taka, znalazła już zastosowanie w różnych dziedzinach wiedzy i stanowi ciekawą propozycję dla prowadzenia badań nad edukacją. Autorka nie poprzestała na przedstawieniu założeń Integralnego Pluralizmu Metodologicznego, ale podała też konkretny przykład badań prowadzonych według tego podejścia metodologicznego.

Zaprezentowane w tej części pracy tematy wnoszą wiele we współczesne myślenie na temat filozofii wychowania w bardzo szerokim spektrum jej rozumienia. Czytelnik znajdzie tu nowe, nieznanne dotąd w Polsce, koncepcje, nowe kierunki poszukiwań badawczych, nowe perspektywy widzenia problemów oraz nowatorskie rozwiązania metodologiczne z obszaru nauk społecznych.

Zamieszone tu prace autorów pochodzących z zagranicy mają szczególne znaczenie. Świadczą one o naukowej dojrzałości teorii wychowania, o coraz większym jej znaczeniu w wymiarze międzynarodowym, a także o międzynarodowej współpracy środowiska filozofów wychowania, do czego wymiernie przyczynia się cyklicznie organizowana w Łodzi Międzynarodowa Konferencja Pedagogiki Filozoficznej.